

Energia kohtalonkysymyksenä

Energiatarpeen tyydyttäminen on ihmiskunnan kohtalonkysymys, muistutti akateemikko **Pekka Jauho** Tieteen päivillä tammikuussa. Hän muistutti mm., että ”tilanne Yhdysvalloissa on sekä kaasun että öljyn osalta hälyttävä kotimaisten varojen ehtyessä nopeasti. Jauhon käsityksen mukaan Yhdysvaltojen oma manner alkaa olla kuiva, eikä sieltä enää juuri ole löydettävissä suuria öljy- tai kaasuesiintymiä”. Jauho muistutti, että globaali energiakysymys tulee kohdistumaan kaasun ja öljyn häiriöttömän saatavuuden turvaamiseen; sen ”aikaansaamiseksi näytetään olevan valmiita turvautumaan hyvinkin drastisiin toimiin, jopa puuttamalla aseina halpaa öljyä omistavien valtioiden hallintorakenteisiin.” Jauhon mukaan öljyä sinänsä on vielä riittävästi tiedossa, mutta ”ongelma on siinä, että öljy voi helposti muuttua strategiseksi aseeksi omistajavaltioiden käsissä.”

Energiatarpeen globaaliin haasteeseen puuttui toisesta vinkkelistä Dresdenin Max Planck -instituutin tutkimusjohtaja **Kai Simons** Tannerluennossaan maaliskuussa (”Globaali haaste nanoteknologia”). Simons muistutti, että hyvinvointimme on riippuvainen rajallisista fossiilista energiälähteistä. Hänen mukaansa nykyiset mikrotekniikat ovat liian energiaa vaativia ja kuluttavat rajallisia luonnonvaroja, niinpä olisi siirryttävä pienempiin toimiviin yksiköihin eli nanoteknologian aikakauteen. Simonsin mukaan tarvitsemme fysiikan, kemian, biologian ja insinööritieteiden symbioosia. ”Loppumaton keskustelu geneettisesti muunneltujen organismien, kantasolujen ja kloonauksen hyvistä ja huonoista puolista jättää huomioimatta tärkeimmän. Todellinen haaste ... on niiden teknologioiden keksimisessä, jotka syrjäyttävät nykyisin käytetyt. Meillä on rajoitetusti aikaa. Mikäli emme keksi uusia tekniikoita ennen kuin fossiiliset energiälähteet on käytetty loppuun, meitä odottavat tuhoisat sodat. Itse asiassa vain nanoteknologia voi pelastaa meidät näiltä uhkaavilta kauheilta vaaroilta”.

Luultavasti nanoteknologian lisäksi tarvitaan kyllä monenlaisia muunkinlaisia toimia: kansainvälisoikeudellisia, yhteiskunnallisia, taloudellisia. Ongelmat kun usein ovat myös yhteiskunnallisia.

Oikeus ja media

Median suhde mitä moninaisimpiin elämän ilmiöihin askarruttaa säännöllisesti. Tieteen ja tiedotusvälineiden suhdetta on pohdittu viimekolmenkymmenen vuoden aikana jatkuvasti.

Oikeusoppineitakin oikeuden ja median suhde tuntuu askarruttavan. Viime aikoina teemaa on sivuttu esimerkiksi professori Pekka Koskisen 60-vuotisjuhlakirjassa (*Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII. Pekka Koskiselle 1.1.2003*) ja *Lakimies*-aikauskirjassa 1/2003. Artikkelissaan ”Rikosoikeus ja media” Lapin yliopiston rikosoikeuden professori **Terttu Utriainen** pitää itsestään selvänä, että medialla on täysi vapaus valita uutistensa aiheet, myös yksittäisistä rikoksista tai rikollisuustilanteesta tiedottaessaan. Sitä Utriainen kuitenkin pahoittelee, että ”Tiedotusvälineiden keskinäinen kilpailu on ... johtanut siihen, ettei faktatiedon levittäminen aina enää riitä uutiseksi, vaan on etsittävä jotain muuta”. Ei olla niinkään kiinnostuneita tosiasioista vaan siitä, miltä ihmisistä tuntuu.

Tätä kehitystä ja asennetta Utriainen pitää vaarallisena: ”tunteita ja ilmapiriä on helppo huhuilla ja väärillä tiedoilla manipuloida”.

Osin toisilla linjoilla on samassa juhlakirjassa Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen johtaja, professori **Tapio Lappi-Seppälä**. Hänen mukaansa tiedotusvälineet eivät ole meillä sortuneet monien muiden maiden tapaan halpaan populismin: ”Media on meillä toiminut varsin vastuullisesti ja kertonut tosiasioita, sen sijaan että se olisi keskittynyt rahastamaan sensaatioilla ja ihmisten peloilla.” Myöhemmin omassa kirjoituksessaan Lappi-Seppälä tosin antaa esimerkkejä toisenlaisestakin kehityksestä.

Utraisen mukaan ”Uutisten valikoitumista ja julkaisemista eivät määritä ... yksinomaan yhteiskunnalliset intressit ja eettiset arvot. Uutisointi on myös liiketoimintaa ja viihdettä.” Rikoksistakin on tullut viihdettä. Tutkimuksetkin kielivät tästä: Lappi-Seppälä viittaa Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimukseen, jossa analysoitiin iltaapäivälehtien etusivujen väkivaltaotsikoita. Kävi ilmi, että väkivallasta kertovat otsikot olivat viimeisten 20 vuoden aikana kaksinkertaisesti ja rikospelot lisääntyneet kolmanneksella – ja kuitenkin väkivallan uhriksi joutuminen on

samana aikana vähentynyt. "Median kautta välittyvä kuva eri rikosten yleisyydestä ja niiden edustamasta uhasta on vääristynyt, kun vertailukohtana pidetään tilastoitua tai tutkimuksin kartoitettua tietoa."

Populaarilehdistön ja keltaisen lehdistön synty liittyy sinänsä yhteiskunnan kehityksen kannalta positiivisiin ilmiöihin, muistuttaa Utriainen. "Ilman kansalaisten lukutaidon kasvua 1800-luvulla ja vaurauden lisääntymistä populaarilehdistökään ei olisi syntynyt." Aiemmin kirjat ja lehdet olivat eliitin mielipiteiden ja poliittisen toiminnan välineitä. "Teollistuminen, kaupungistuminen ja mainonnan lisääntyminen toivat lehdet suurelle lukijakunnalle." Syntyi levikkikilpailu, keskeisinä keinoina sensaatiopaljastukset ja rikosuutiset.

Tässä onkin eräs ydinkohdista puhuttaessa tiedotusvälineiden ja eri yhteiskunnan ilmiöiden suhteista. Kaupallisesti toimivilla tiedotusvälineillä on omat pelisääntönsä, halusimmepa tai emme. Tämä unohtuu usein. Julkisen palvelun tiedonvälitykseltä, kansallisilta radio- ja televisioyhtiöiltä lienee lupa vaatia muuta.

Juristit myös tarvitsevat mediaa, he käyttävät tiedotusvälineitä osallistuessaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, ajaakseen omia kriminaalipoliittisia tavoitteitansa: "Valtakunnansyyttäjä voi tietysti kirjoittaa *Lakimieheen* tai *Defensor Legikseen* artikkelin, jossa hän vaatii rangaistuskäytännön muuttamista tapon yrityksestä lähemmäksi tapon tuomiota. Paljon nopeampi tapa on tietysti saattaa sama asia *Helsingin Sanomien* kautta koko syyttäjäkunnan ja tuomioistuinlaitoksen tietoon", kirjoittaa Utriainen. Rikosoikeuden asiantuntijoiden suhde mediaan on siis symbioottinen.

Korkeimman hallinto-oikeuden presidentti **Pekka Hallberg** ei myöskään haluaisi asettaa oikeutta ja mediaa vastakkain. *Lakimies*-aikauskirjan 1/2003 artikkelissaan "Kansallisen oikeuskulttuurin uhat" hän muistuttaa, että "Kummankin on tehtävänsä mukaisesti löydettävä näkökulma todellisuuteen". Oikeudenkäyttöön kuuluu avoimuus ja asioiden tiedottaminen, mutta Hallbergin mukaan oikeus ei voi kuitenkaan "sovittautua median odotuksiin tai rajoittua julkaisu- ja toiminnassaan vain uutisarvoisiin ratkaisuihin".

Ei ole helppoa

Päätoimittajan arki ei ole aina helppoa. Suomen Sukututkimusseuran julkaisemassa *Genos*-aikauskirjassa (1/2003) lehden päätoimittaja **P. T. Kuusiluoma** kertoo lehden tekemisen arjesta ja tasapainoilusta erilaisten tavoitteiden ja toiveiden ristivedossa: "Etnimien suomentamista käsitelleen keskustelun salliminen Genoksen sivuilla johti mm. yhden jäsenen eroamiseen Suomen Sukututkimusseurasta". Kirja-arvostelutkaan eivät ole miellyttäneet kaikkia: "yhden mielestä arvosteluja on julkaistu liikaa ja toisen mielestä sukututkimusjulkaisuun sopimattomista kirjoista. Kolmas taas katsoo arvostelujen keskittyneen liiaksi tietyille kirjoittajille".

Ihminen ja luontosuhteen vaikeus

Sosiobiologinen ja evoluutiopsykologinen keskustelu on noussut uuteen kiihkoon Suomessa. Tästä kertovat hyvin erityisesti Helsingin Sanomissa ja *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä viime aikoina käyty vilkas ja kiivas keskustelu. Sosiologien keskuudessa biologia on aiheuttanut hämmennystä (ks. Sulkusen kirjoitus s. 53). Näille näkökulmille ei ole hurrattu. Päinvastoin.

Tuoreessa *Sosiologia*-lehdessä (1/2003) professori **Steve Fuller** valittelee humanistien ja luonnontieteilijöiden nurjamielisyyttä yhteiskuntatieteitä kohtaan: "Yhteiskuntatieteilijät jätetään [keskustelun] ulkopuolelle siksi, että he ovat 'vaarallisia'. Hehän ehättäisivät ensimmäisinä sanomaan, että kiehtovat evoluutiopsykologian hypoteesit eivät ole juuri hauskoja seurapelejä kummempia."

Fullerin mukaan "monet, elleivät jopa useimmat yhteiskuntatieteilijät hylkäävät käsityksen ihmisluonnosta, joka heidän mukaansa on ideana illusorinen ja sen vuoksi mahdoton selitettävä. Tämän käsityksen mukaan [Steven] Pinkerin ja [E.O.] Wilsonin kaltaiset ihmiset ovat täydellisen tietämättömiä niistä opeista, jotka on omistettu ihmisyyden tutkimiselle kokonaisuudessaan: ei vain niiden piirteiden, jotka eniten muistuttavat muiden eläinten piirteitä. Tämä voi hyvinkin olla totta."

Luultavasti tästä aiheesta ei ole sanottu aivan viimeistä sanaa vielä. Taisteluhaidoissa ollaan tukevasti molemmin puolin. Jäämme uteliaana seuraamaan, löytyykö ratkaisu välittävistä rauhanturvaajista ja -neuvottelijoista vai onko toisen osapuolen tulivoima lopulta ylivoimainen.

Jan Rydman